

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Nogmaals: onderling pastoraat

Enkele maanden geleden schreef ik drie artikelen over onderling pastoraat in de gemeente en dan met name over de taak van de ouderling in relatie tot dat onderling pastoraat. Kort daarna reageerde dr. E.A. de Boer met twee artikelen¹. Zijn eerste artikel had zelfs als provocerende titel: 'Onderling pastoraat bestaat niet'².

In dit artikel geef ik een korte reactie, vooral op het eerste artikel van De Boer³. Hopelijk lukt het me om mogelijke misverstanden uit de weg te ruimen en de zaak zelf verder te brengen (dat gemeenteleden met elkaar meeleven en voor elkaar zorgen waarbij de één door de ander vanuit Gods evangelie wordt 'aan-gesproken' met het oog op zijn zelfstandig geestelijk functioneren).

P.W. van de Kamp ■

In dit nummer

Kerkelijk leven - P.W. van de Kamp	
Nogmaals: onderling pastoraat	793
Meditatief - H.P. Dam	
Wees altijd verheugd	797
Wandelen met God - M.A. van Leeuwen	
Leid ons	798
Achtergronden - J. Dam-van Bruggen	
Hoofd - hart - handen	800
Van binnen naar buiten - G. Riemer	
De versluiering van de boodschap	802
Lied van de week - J. Smelik	
Morgenglans der eeuwigheid	806
Het woord dat u ten leven riep	
Achtergronden - F.J. Bijzet	
Sterven... en dan?	810
Uit de kerken	
Persberichten	

Een spel van woorden?

Bijna aan het eind van zijn eerste artikel stelt dr. De Boer de vraag of het niet allemaal een spel van woorden is. Hij kan zich namelijk helemaal vinden in de invulling van onderling pastoraat zoals ik die heb gegeven. "Wat met de zaak 'onderling pastoraat' bedoeld wordt lijkt me voluit bijbels." Maar de term 'onderling pastoraat' klopt niet. De beide woorden in deze term botsen met elkaar. Want het woord 'pastoraat' (letterlijk: herderschap) is ontleend aan het bijbelse beeld van Gods volk als een kudde, geleid door herders. En die herders zijn in het Nieuwe Testament de oudsten die 'toezien op' en 'waken over' de kudde. Zij weiden de kudde. En die taken zijn niet overdraagbaar op gemeenteleden, maar zijn specifiek voor de oudsten van de gemeente van Christus. Daarom is de term 'onderling pastoraat' verwarrend en onmogelijk omdat een taak die spe-

cifiek is voor het werk van oudsten algemeen wordt gemaakt.

Deze korte weergave van wat dr. De Boer beweert laat zien dat het bij hem voor een (groot?) deel inderdaad om woorden gaat. Zijn kritiek richt zich op de terminologie die ik hanteer. Ik zou die vraag van De Boer dan ook zeker met 'ja' beantwoorden: ja, voor een belangrijk deel is het een spel van woorden. Maar dat is geen onschuldig spel. Het heeft te maken met taalvisie en taalgebruik.

Taal ontwikkelt zich. De betekenis van woorden kan verschuiven. Een bekend voorbeeld is dat het woord 'troost' in de zestiende eeuw een andere betekenis had (houvast, vaste grond) dan in de twintigste en eenentwintigste eeuw ('pleister' op de wond, 'zakdoek' voor tranen). Met zo'n ontwikkeling kun je blij of minder blij zijn, maar dat verandert niets aan die ontwikkeling zelf.

Ik geef nog een voorbeeld. Ik houd wel van 'een royaal gebaar'. Maar ik weet dat die uitdrukking eigenlijk betekent 'een koninklijk gebaar'. En ik ben geen koning. Dus kan ik ook geen royaal gebaar maken. Maar zo'n redenering houdt geen rekening met de ontwikkeling van die uitdrukking 'een royaal gebaar'. Ook andere mensen dan koningen bleken een vorstelijk gebaar te kunnen maken. En dat leidde ertoe dat de term 'een royaal gebaar' een staande uitdrukking werd voor een ruim(-hartig), vrijgevig optreden van allerlei mensen en niet alleen van koningen en koninginnen. Dr. De Boer heeft volkomen gelijk als hij opmerkt dat de term 'pastoraat' letterlijk en oorspronkelijk betekent: herderschap. 'Pastor' is het Latijnse woord voor herder, zoals de term 'poimeniek' (theorie van het pastoraat) teruggaat op het Griekse woord voor herder ('poimèn'). Maar vandaag, in de eenentwintigste eeuw (en dat begon al aan het eind van de twintigste eeuw), is de term 'pastoraat' het eigentijdse woord voor de oudere term 'zielszorg'. En als zodanig kom je de term 'pastoraat' tegen in (hand-)boeken over (wat vroeger genoemd werd) zielszorg. Deze betekenisontwikkeling van het woord 'pastoraat' betekent dat veel mensen dat woord gebruiken zonder daarbij te denken aan de oorspronkelijke betekenis (herderschap). Sommigen kennen die oorspronkelijke betekenis ook niet eens, anderen wel.

De kritiek van dr. De Boer aan mijn adres komt erop neer dat hij zegt: jij kunt geen royaal gebaar maken omdat je geen koning bent. Gemeenteleden kunnen zich niet met pastoraat bezighouden want ze zijn geen herders. Dus: 'ouderling pastoraat bestaat niet'⁴ Deze one-liner kan De Boer zich veroorloven omdat hij niet meegaat met het hedendaagse gebruik van het woord 'pastoraat' en een minder gangbare, beperkende betekenis gebruikt. Hij zegt dat gemeenteleden zich niet met pastoraat kun-

nen bezighouden omdat ze geen herders zijn (in de zin van: de oudsten van de gemeente van Christus) en omdat alleen herders in de letterlijke zin van het woord pastoraat kunnen beoefenen. Want pastoraat is het weiden en leiden van de kudde en dat doen gemeenteleden niet. De Boer en ik hanteren een verschillende betekenis van het woord 'pastoraat'. Dat is het spel van woorden in deze discussie. Dat verschil krijgt kleur omdat De Boer tegen mij zegt dat ik het woord 'pastoraat' niet mag gebruiken in de betekenis die ik eraan geef (hij noemt dat een verwarrend naamkaartje dat tot scheefgroei kan leiden), terwijl ik tegen De Boer zeg dat hij geen oog heeft voor de betekenisontwikkeling van het woord 'pastoraat' en zich op die manier buiten het gangbare spraakgebruik plaatst. De Boer kiest voor die minder gangbare, beperkende betekenis van 'pastoraat'. Ik vind zo'n keuze nogal ongelukkig, omdat ze onnodig isolerend werkt.

Alleen de ouderling?

Op basis van de betekenis die het woord 'pastoraat' voor De Boer heeft, geeft hij als zijn mening dat alleen ouderlingen (oudsten) zich met pastoraat mogen bezighouden. Dat is zo dominant dat hij over mijn omschrijving van pastoraat⁵ zegt: "Hier gaat het om pastoraat, gegeven door ouderling, pastoraal werker of predikant." Maar dat klopt niet. Mijn omschrijving van pastoraat is een algemene omschrijving die geldt voor onderling pastoraat, voor ambtelijk pastoraat en voor professioneel pastoraat. Voor deze verschillende vormen van pastoraat gebruik ik omschrijvingen die van die algemene omschrijving zijn afgeleid, zoals mijn omschrijving van onderling pastoraat laat zien.

Als ik hem goed begrijp, wil dr. De Boer alleen voor ambtelijk pastoraat (pastoraat door ambtsdragers, in dit geval ouderling en predikant) het woord 'pastoraat' gebruiken. Maar tegelijkertijd perkt hij de betekenis van het woord dan nog verder in door te focussen op de herdermetafoor. Daardoor krijgt pastoraat bij De Boer vooral de invulling van het leiden en weiden van de gemeente.

Als het gaat over pastoraat is mijn invalshoek veel meer het bijbelse begrip *paraklese*: 'aanspreken' (in de zin van: aansporen, bemoedigen en corrigeren). Dat 'aanspreken' is erop gericht dat iemand (de pastorant, de 'aangesprokene') verder komt in z'n geloofsleven - in z'n relatie met God en met Christus. 'Aanspreken' is erop gericht dat iemand in z'n geestelijk leven zelfstandig functioneert. In het Nieuwe Testament wordt het woord *paraklese* vaak vergezeld door andere woorden die samen een breed spectrum laten zien van zorg door zowel oudsten als gemeenteleden met het oog op geestelijke volwassenheid in de geloofsrelatie met God. Zoals gezegd: het klassieke woord voor deze kernactiviteit in de christelijke

gemeente is zielszorg, het hedendaagse woord is pastoraat.

Vanuit zijn nadruk op de herdermetafoor wordt het pastoraat door dr. De Boer beperkt tot de taak van de ouderlingen (en waarschijnlijk ook de predikant). Dat is opvallend omdat in gereformeerde kring juist over de zielszorg vaak gezegd is dat zij zeker een wezenlijke, maar niet de exclusieve taak van de ouderlingen is en dat ook gemeenteleden zich daarmee bezighouden⁶. Op dit punt kan een rol spelen dat vanuit de invalshoek van de *paraklese* de andere metaforen die inzake pastoraat gebruikt worden (lichaam en weg) wat gemakkelijker in beeld komen.

Naamkaartje

Uiteindelijk is de zaak zelf belangrijk. In tal van gemeenten en op tal van plaatsen leven gemeenteleden met elkaar mee en voeren ze gesprekken met elkaar en bidden ze met en voor elkaar met het oog op hun zelfstandig functioneren als christen. Christenen 'spreken' elkaar 'aan' vanuit Gods evangelie op zo'n manier dat de relatie tussen Christus en de aangesprokene wordt vernieuwd of hersteld. Over die geloofsrealiteit gaat het. Maar hoe noem je zo iets? Welk naamkaartje hang je daaraan?

Ik noem die geloofsactiviteit zonder aarzelen pastoraat. Onderling pastoraat. De Boer noemt verschillende andere namen zolang het maar geen pastoraat is: onderlinge zorg, diaconale gemeente, naar-elkaar-omzien. Uiteindelijk kiest hij dan voor de term: onderlinge zorg, mede omdat dit woord uitdrukt "wat Van de Kamp bedoelt met zijn omschrijving van onderling pastoraat". Maar de essentie van mijn omschrijving van onderling pastoraat (en ook van pastoraat zelf) raakt hier uit beeld. Want al die termen van De Boer zijn mij veel te breed en te weinig toegespitst. Onderlinge zorg is ook koffie zetten, medische verzorging, juridische hulp enz. Maar het gaat om de specifieke activiteit in de gemeente van 'aan-spreken' met het oog op iemands zelfstandig functioneren als christen - met het oog op iemands geloofsrelatie met God en met Christus. Want dat is de essentie van pastoraat. In de artikelen van dr. De Boer treedt, denk ik, een verschuiving op naar onderlinge zorg in een veel meer algemene zin dan ik in mijn artikelen bedoelde met onderling pastoraat. Daardoor treedt er spraakverwarring op die De Boer juist wilde voorkomen, maar die ervoor zorgt dat wij voor mijn besef gedeeltelijk langs elkaar heen praten.

Ten slotte

Pastoraat is een kernactiviteit van de kerk⁷, waarmee verschillende groepen 'kerkmensen' bezig zijn (om het zo maar eens te zeggen): gemeenteleden, ouderling-ambtsdragers en

predikanten/pastoraal werkers (deze derde groep vormt de groep van de professionals). Samen vormen onderling pastoraat, ambtelijk pastoraat en professioneel pastoraat het totale pastoraat in de kerkelijke gemeente. Daarin is ieder op basis van z'n eigen verantwoordelijkheid en taakstelling bezig. Deze pastorale structuur is erop gericht dat niemand in de gemeente zonder een luisterend oor en een liefdevol oog hoeft te leven, maar dat juist ieder aangespoord, bemoedigd en waar nodig gecorrigeerd wordt in het leven met God waarin Christus centraal staat. Dat is het doel van pastoraat, ook van onderling pastoraat.

Dr. P.W. van de Kamp is universitair docent Praktische Theologie aan de Theologische Universiteit in Kampen.

Noten

- 1 Zie zijn artikelen 'Onderling pastoraat bestaat niet' en 'Ouderling en zorg in kleiner kring' in *De Reformatie*, jrg. 81, 549-552, 565-568.
- 2 Ongeveer gelijktijdig met de reactie van dr. De Boer publiceerde prof. dr. J. van Bruggen een serie van vier artikelen over de ouderling. Zie *De Reformatie*, jrg. 81, 556-559, 572-573, 588-589, 604-606. De eerste drie artikelen vormden een weergave van een lezing die hij enkele malen gehouden heeft voor ambtsdragers over hun taak in deze tijd. Het vierde artikel bood een samenvatting van de voornaamste punten uit de besprekingen. In dat laatste artikel schreef prof. Van Bruggen dat "het onjuist en verwarrend is om te spreken over de pastorale gemeente, de diaconale gemeente, de missionaire gemeente enzovoorts." En hij sloot zich aan bij dr. De Boer inzake de onmogelijkheid van de term 'onderling pastoraat'. Op dit punt is mijn reactie op De Boer ook een reactie op Van Bruggen.
- 3 In zijn tweede artikel schrijft De Boer o.a. over de figuur van de kringleider tegen de achtergrond van de gereformeerde ambtsleer. Omdat mijn artikelen daar niet specifiek over gingen, ga ik daar in deze reactie niet verder op in.
- 4 Volgens De Boer bestaat er ook geen "onderling management in het bedrijf, onderling onderwijs op de school, of onderling koken in de keuken". Ik weet niet precies wat hij daarmee bedoelt. Ik weet wel dat ik op de middelbare school en tijdens mijn studie veel geleerd heb van mede-scholieren en mede-studenten, ook al waren zij niet mijn officieel aangestelde leraren en docenten. Ik denk dat je dat verschijnsel prima als onderling onderwijs zou kunnen typeren. Ik vind een andere term ook goed. Als docent geef ik modules die zelfs niet zonder dat onderlinge leerproces van studenten zouden kunnen...
- 5 Die omschrijving luidt: pastoraat is mensen helpen om hun persoonlijke situatie te leren zien (verstaan) en te leren ervaren in het licht en de lijn van Gods evangelie met het oog op hun zelfstandig geestelijk functioneren. Tegenwoordig zeg ik liever: met het oog op hun zelfstandig functioneren als christen.
- 6 Zie bijvoorbeeld C. Trimp, *Inleiding in de Ambtelijke Vakken*, (Van den Berg) Kampen 1978, 101-102.

- 7 Ik vind het daarom legitiem en ook waardevol (evenals andere auteurs) om te spreken over 'de pastorale gemeente'. In zijn (in noot 2 genoemde) vierde artikel opponeert Van Bruggen hiertegen. Ter toelichting schrijft hij: "Natuurlijk heeft iedere christen de plicht om naar gave en vermogen anderen te bemoedigen en te vermanen vanuit het evangelie en heeft ook ieder de plicht om naar vermogen anderen van dienst te zijn in de liefde. Dit is echter iets anders dan het hoofd voor hoofd verantwoordelijk zijn voor al deze zaken." Mijn reactie is dan: juist omdat het evangelie ons op die plicht tot bemoedigen en vermanen wijst en ook op de plicht om anderen van dienst te zijn, kunnen we spreken over de pastorale gemeente en de diaconale gemeente. Als ik het heb over de pastorale gemeente, dan betekent dat allerm minst dat ik gemeenteleden

hoofd voor hoofd verantwoordelijk maak voor het pastoraat, maar ik benadruk juist (zie mijn derde artikel) dat de ouderlingen verantwoordelijk(!) zijn voor de pastorale zorg in de gemeente. Van Bruggen maakt hier geen onderscheid tussen verantwoordelijkheid voor het pastoraat én het (op onderdelen) hebben van een uitvoerende taak in het pastoraat (of: ingeschakeld worden in het pastoraat). De forse manier waarop Van Bruggen antwoorden formuleert op de hem voorgelegde vragen heeft als risico dat de situaties of visies waarover hij iets zegt niet steeds genuanceerd worden weergegeven. In elk geval ervaar ik de beschrijving van de pastorale gemeente, de diaconale gemeente en de missionaire gemeente in het artikel van Van Bruggen als eenzijdig.

PERSBERICHT

Bijbelcursus

Wilt u de profeten beter leren kennen? Kom dan naar de Bijbelcursus die prof. Douma en drs. Adrian Verbree weer hopen te geven op twee plaatsen, n.l. in Zwolle en Rotterdam, op driemaal twee avonden in oktober, januari en april. De data voor het eerste cursusblok in **Zwolle** zijn: dinsdag 3 en 10 oktober, in de Koningskerk, Landsheerlaan 5, aanvang 19.30 uur.

De data voor **Rotterdam** zijn: dinsdag 17 en 24 oktober, in de Ichtuskerk, Jaap van der Hoekplaats 1, aanvang 19.30 uur.

In oktober worden de profeten *Jesaja*, *Jeremia* en *Klaagliederen* besproken. Voor 9 en 16 januari staan *Ezechiël* en *Daniël* op het program. Voor 3 en 10 april *Hosea* t/m *Obadja*.

Kosten voor één cursusblok: 10,- per persoon, studenten en scholieren halve prijs. Betaling op rek.no.93.86.42.987 ten name van Comité Bijbelavonden te Hardenberg, zo mogelijk met vermelding van uw emailadres. U kunt u ook opgeven via www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl. Zodra u hebt ingetekend voor oktober ontvangt u een lesbrief, die u alvast inleidt in de te behandelen bijbelboeken. Elke deelnemer kan bij een volgend cursusblok weer in- of uitstappen. Voorkennis van vorige cursusblokken is niet vereist. Als u uw kennis van de vaak moeilijke profetische boeken wilt verdiepen, bent u allen (jong en oud) hartelijk welkom!

Voor het komende cursusblok in oktober kunt u ook gebruikmaken van het boekje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* van prof. Douma, te verkrijgen in de boekhandel (€ 11,50).

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
Drs. K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Wees altijd verheugd

1 Thessalonicenzen 5:16

H.P. Dam ■

Het lijken een paar zomaar neergestrooide zinnnetjes. Zoals Paulus wel vaker doet, zo aan het einde van een brief. Wanneer de tijd van schrijven op is, maar hij nog veel wil zeggen. Als een bezorgde moeder, die in de deuropening nog een reeks van raadgevingen nazendt. 'Wees altijd verheugd, bid onophoudelijk, dank God onder alle omstandigheden'. Het ratelt als een snelvuur. Heeft iemand die snel met zulke zinnnetjes strooit, wel goed nagedacht?

Wees altijd verheugd.

Altijd is altijd.

Wie is er nu altijd blij? Wie kan dat opbrengen?

Blij zijn, als je je geliefde af moest staan en je de leegte zo tastbaar om je heen voelt...?

Blij zijn, als tegenslag op tegenslag je treft en je je murw gebeukt voelt...?

Blij zijn als je lichaam gesloopt wordt, als je geest somber is, als je...?

Er zijn zoveel omstandigheden waarop het woord blijdschap niet rijmt.

Iemand die altijd maar met een lach door het leven gaat, zien we snel niet voor vol aan. Zo iemand wordt blijkbaar niet geraakt door de diepte van het leven.

Of gaat het misschien om de blijdschap die vandaag zo goedkoop verkocht wordt en die van het leven één groot feest maakt? Het 24-uurs aanbod maakt dat je, als je niet wilt, geen moment overhoudt om de schaduwkant van het bestaan te beseffen.

Maar Paulus doelt niet op de blijdschap van wat voor soort dwazen dan ook.

Hij doelt op die hoge blijdschap die zich kan meten met elke diepte van het leven.

En hoe zou Paulus gemakkelijk kunnen praten?

Wie zijn voetspoor heeft gevolgd, weet dat hij door talloze diepten is gegaan. In hongersnood, in gevangenschap, in schipbreuk, in doodsgevaar is hij de apostel van de blijdschap gebleven.

Als er iemand is die het ons aan mag zeggen: 'wees altijd verheugd', dan is hij het wel.

Paulus leert ons de les van de blijvende blijdschap. Hij had Christus gewonnen en gezien dat alles buiten Christus maar vuilnis is. Dat zijn sterke woorden. Maar ze geven haarscherp aan waar de diepe wortels van Paulus' blijdschap liggen. In Christus. Als je in Christus alles vindt, dan kan geen diepte van leven je de blijdschap meer afnemen. Altijd blij zijn, dat kan alleen maar als je Christus kent.

Maar dan nog... het blijft moeilijk klinken, die opdracht van Paulus.

Het vraagt veel geestelijke gymnastiek om dagelijks blij te zijn. De blijdschap komt je niet aanvliesen in tijden van rouw, van ziekte, van geestelijke nood.

Misschien moet je er dan ook wel eerder mee beginnen. Een sporter die pas begint te trainen tijdens de wedstrijd krijgt een zware opgave.

Moeten we niet leren ook als het goed gaat, als de zegen van het dagelijks leven aan alle kanten om ons heen is, juist dan ook te zien dat Christus boven alles gaat? Dat Hij meer waard is dan wat dan ook van dit leven? En dat Hij je nooit afgenomen wordt?

Christus is mij alles, en buiten Hem is het niets.

Als je daarmee elke dag begint, dan doorstaat je blijdschap alle stormen. Dan breekt de lach van het Leven door alle tranen en door elke duisternis heen.

Leef je leven vanuit Christus!

Ds. H.P. Dam is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-West

'Leid ons'

wandelen met God

'Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze'

M.A. van Leeuwen ■

Testen

Het laatste gebed uit het Onze Vader.
En een enorm belangrijk gebed.
Hiermee laat Jezus ons zien, dat hij ons leven door en door kent.
Hij weet dat ons leven vol zit met kleine en grote testen.
Testen die je kunnen maken en breken als gelovige.
Jezus zegt hier: verwacht ze in je leven, ze zullen onherroepelijk komen.
De kleine testen, die wij eerder als irritaties zien. Die stugge burens, je kinderen die ruzie maken, je vrouw die aan je hoofd zeurt...
En de grote: die ziekte, dat ontslag, die breuk in je relatie.

Overeind blijven

Hoe kom je heelhuids door die testen heen?
Hoe blijf je overeind?
Jezus zegt: de enige manier is, ga naar God en leer bidden 'Vader, verlos mij van het kwaad dat *in* de test op mij afkomt. Laat deze test niet mijn ondergang worden'.
Je grootste vijand is nl. niet de test zelf, maar het kwaad, de zonde *in* die test.
Hoe bedoel ik dat?

Kijk naar de zesde bede.
Er staat niet alleen, 'leid ons niet in verzoeking'. Punt.
Dat zou kunnen betekenen: 'haal me uit deze lastige situatie, Here'
Of: 'bewaars mij voor moeiten in mijn leven.'
Je moet kijken wat er achteraan komt: *maar verlos ons van de boze*.
En *dat* is de sleutel voor dit gebed.
In de tweede helft van dit gebed lees je hoe je met de testen in je leven om moet gaan.
Hoe ontsnap je aan hun verzoeking?
Als je verlost wordt van het kwaad daarin.
Niet de situatie zelf, de zonde die daarin op de loer ligt, dat is je grote vijand.

Toepassing één

Hoe pas je dit toe in je leven?
Omdat de meeste lezers van dit blad christen zullen zijn, eerst de toepassing voor hen.
Als je christen bent, is dit belangrijk om te weten: wat je echt kapot maakt, is je zonde, niet de moeiten die jij meemaakt.

"Tien ton lijden kan je nog niet onderuit halen, één ons zonde al kan je ruïneren", las ik ergens.
En dat slaat precies op wat ik hier wil zeggen.
Wat gebeurt er met een stuk steenkool onder grote druk? Dat wordt diamant óf het wordt verpulverd.

Als ik getest word in mijn leven, en ik reageer daarop met nederigheid, met geduld, met liefde, met eerlijkheid: dan word ik een diamant.

Reageer ik met ongeduld, bitterheid, met egoïsme, met onbetrouwbaarheid, dan maakt dit mij kapot, dan word ik verpulverd.

Niet de omstandigheden, maar *mijn reactie op de omstandigheden*, dat is mijn verzoeking, mijn vijand.

Misschien maak je een moeilijke periode door op dit moment.

Je voelt je steeds verder wegzakken in je relatie met God.

Wat je dan moet leren zien - en dat gaat tegen onze natuur in - dat is: niet de moeite zelf is de grootste bedreiging van mijn leven met God, maar of ik in die bepaalde situatie God wil blijven dienen ja of nee. Want van alle kanten word je belaagd om *dat* juist op te geven. Daar is het Kwaad op uit.

Wat je moet leren bidden, zegt Jezus, is: Here, laat mij in deze situatie uw wil doen, laat mij u gehoorzamen, geef de zonde bij mij geen kans.
Als je dat bidt, dan kom je door de test heen, dan word je verlost van het kwaad.

Misschien neemt de druk wel toe in je leven.
Wordt de situatie pijnlijker nog, zwaarder, maar hoe meer je God gehoorzaamt, zijn wil doet, hoe sterker je band met God wordt.

Toepassing twee

Misschien ken je iemand die erover denkt om christen te worden, maar die nog zo zijn vragen heeft of het wel 'werkt' voor hem.

Dan kan het volgende helpen in het gesprek met hem of haar.

Dit gebed van Jezus wil je aan het denken zetten.

'Leid ons niet in verzoeking', dat gebed komt na: 'vergeef ons onze schulden'.

Waarom?

Waarom moet ik eerst bidden of God mij wil vergeven?

Omdat mijn zonden mijn grootste probleem zijn, volgens Jezus.

Als ik bij God kom alleen om iets bij Hem te halen - je denkt b.v. 'wie weet, werkt het, word ik gelukkiger door' - dan zul je altijd teleurgesteld worden.

Er komt namelijk altijd een moment in je leven dat het geloof niet 'werkt', het kost je een carrièrestap, die relatie die zo goed voelt, ga je niet aan, je krijgt negatieve opmerkingen naar je hoofd geslingerd. Of: je wordt net zo goed ernstig ziek.

Wat doe je dan? Blijf je dan nog steeds bij God?

Jezus zegt hier: je moet geen christen worden, omdat je gelooft dat het werkt, dat het je voordelen oplevert. Je moet christen worden, omdat je gelooft dat het waar is.

Pas als je tot die erkenning komt, zal het geloof voor je gaan werken. Zul je er steun aan hebben, en zul je ontdekken welk geluk de bijbel je belooft.

Waarom kom jij bij God? Die vraag stelt Jezus hier aan mij in het Onze Vader.

Kom je om te kijken of het je wat oplevert, of omdat jij *Hem* in je leven wilt?

Wil je een gelukkig leven?

Dan moet je dit doen: verlang ernaar Gods wil te doen, *juist* in de moeilijke situaties van het leven.

Leer dan bidden: 'Leid mij niet in verzoeking, Here. Wilt U ervoor zorgen dat ze niet mijn ondergang worden en mij bij U vandaan halen.'

Zolang ik mijn zonde niet zie als mijn grootste vijand, en ik kom bij God alleen voor mijn geluk, dan gebruik ik God.

Je vindt pas geluk als je eerst op zoek gaat naar Gods wil, als je ernaar verlangt te doen wat Hij in die bepaalde test van je vraagt.

Christus

Maar hoe lukt je dat? Wie of wat is je krachtbron?

Of moet je dat allemaal uit jezelf zien te halen of zo?

Nee, kijk naar Jezus Christus.

Zie dat Jezus door de grootste vuurproef, de zwaarste test ooit heenging: het Kruis.

En dat hij dat deed voor jou.

Omdat hij erdoorheen kwam, kan hij je nu door jouw verzoeken, jouw testen heen loodsen.

Hoe ga je om met de grote en kleine testen in je leven?

Verwacht ze, houd er rekening mee dat ze zullen komen.

Zie in je testen de zonde, het kwaad om tegen God in te gaan, als je grootste probleem.

En: besef dat Jezus door het vuur ging voor jou.

Ga naar hem toe.

Met hem aan je zij worden de testen in je leven - groot én klein - niet je ondergang.

Je wordt er niet door verpulverd.

Maar ze zullen je slijpen tot de mooiste diamant...

Ds. Mark van Leeuwen is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Oost
(reacties: mark.vanleeuwen@hetnet.nl)

Hoofd - hart - handen

achtergronden

Vorige week gaf het artikel 'Opdat je geloof' algemene informatie over catechese, mede naar aanleiding van het verschijnen van geloof.nu.

In dit artikel kijken we naar de drieslag hoofd/hart/handen en werken het concreet uit met een aantal voorbeelden. Wie wil kan daarna zelf aan de slag!

J. Dam-van Bruggen ■

Deze woordcombinatie komt geregeld voor als gesproken wordt over catechese. Met de term 'hoofd' gaat het erom dat je jongeren kennis overdraagt. Je spreekt het denken aan. Met 'handen' wordt bedoeld dat de geloofskennis praktisch toegepast wordt in het dagelijks leven. De term 'hart' gaat over de innerlijke drijfveer, de motieven van de jongere, de liefde van zijn hart.

Gemakkelijker te hanteren is de vergelijkbare drieslag kennis, kunde of vaardigheid en attitude.

Kennis: dat is de christelijke geloofsleer. De gegevens, de geschiedenis, de regels en gebruiken. Alles wat je kunt weten.

Kunde of vaardigheid: dat is het praktisch leven van de christen.

Attitude: de christelijke levensinstelling. De houding van liefde voor God en de naaste die alles bepalend is.

Kennis - de leer van het geloof

De leer van het geloof, dat is 'de theorie'. Heel gemakkelijk krijgt die het stempel van 'saai' of 'maar droge regeltjes'. Laten we die maar snel afwerken en iets leukers gaan doen met de jongeren...?

Zo kun je er niet over praten. De leer van het geloof is de leer van de bekendmaking van God, van Zijn openbaring! Zijn liefde zie je in alle kennis over het werk van Jezus. Zijn grootheid zie je als je feiten leert over het ontstaan van hemel en aarde. Zijn macht en wijsheid zie je als je je buigt over Gods handelen in de geschiedenis.

De leer over de redding die God zondige mensen geeft, kan niet 'dor' zijn. We kunnen het wel droog máken als we vergeten dat het de leer is van en over de Levende God! Met warmte en liefde mag de catecheet doorgeven wat God in zijn liefde ons wil leren! Een levens-

reddende 'theorie', waar je best veel over mag leren.

Wie de kennis verwaarloost, loopt het gevaar uit te komen bij een gevoelsgeloof of bij activisme. Dwaalleer krijgt gemakkelijk een kans bij gebrek aan rechte kennis.

Kunde, vaardigheid - het christelijke leven

Bij dit aspect van het geloofsonderwijs denken we gemakkelijk aan heel praktische zaken. De zieke buurvrouw helpen, opkomen voor een klasgenoot die gepest wordt. En natuurlijk hoort dat er ook bij!!

Toch verschaalt het praktisch christelijk leven als er niet meer bij komt. Je beperkt je dan namelijk tot de relatie met je medemens. Maar is bidden niet ook een onderdeel van het christelijk leven? Of lofprijzen? Bijbellezen? Gods Naam heiligen?

Het leven van een christen blijkt in zijn omgang met de naaste, maar allereerst in de omgang met de Here God zelf. Hoe je dat doet, hoort óók thuis onder het kopje 'kunde/vaardigheid'.

Wie de vaardigheid verwaarloost kan uitkomen bij een feitengeloof of bij religiositeit. Het wordt een geloof zonder vrucht.

Attitude - het hart van de christen

Uit je motieven blijkt je echte drijfveer. Waarom doe je iets? Omdat het past bij je karakter? Omdat je het graag doet? Waar haal je het vandaan om vol te houden als het niet gemakkelijk gaat?

In de oprechte en hartelijke liefde tot God en de naaste blijkt je geloof. Liefde is niet iets wat je kunt inprenten, zoals een stuk kennis. Het is ook niet iets wat je kunt trainen, zoals je vaardigheid kunt oefenen. Het is wel zo dat kennis

de liefde kan verdiepen en dat vaardigheid je helpt om je liefde te uiten!
Zonder de liefde wordt geloof een vormendienst of dadengeloof. Mét de liefde wordt je geloof onder Gods zegen tot heil van jezelf en anderen.

Uitwerking

Kennis, kunde/vaardigheid en attitude - alle drie aspecten zijn nodig in het geloofsonderwijs. Je kunt deze indeling gebruiken bij allerlei onderwerpen.

In voorbeeld 1 en 2 wordt een onderwerp gekozen en staan bij de drie onderdelen suggesties hoe je kunt gaan uitwerken. Bij voorbeeld 3 wordt in een bestaande opdracht gekeken hoe deze drie onderdelen een plek krijgen.

Voorbeeld 1: Een uitwerking rond het begrip verootmoediging.

Kennis: vertellen wat dit begrip betekent. Voorbeelden uit de bijbel behandelen.

Kunde: Hoe doe je dat, je verootmoedigen? Wat zeg je dan of wat doe je dan?

Attitude: Wat zegt het als je een 'ootmoedig hart' hebt? Wat betekent dat voor je verhouding met God? Zegt dit begrip ook iets over de verhouding met andere gelovigen? Of met ongelovigen?

Je kunt dit niet alleen uitwerken in een gesprek/flapover/stellingen of iets dergelijks. In de groep kun je het ook echt 'doen' in je gebed tot God. Verootmoedig je samen voor de heilige God en spreek je afhankelijkheid van Hem uit.

Voorbeeld 2: Een uitwerking rond het derde gebod.

Kennis: Vertellen wat de naam van God inhoudt. Wat 'ijdel gebruik' van de naam is. Wat God wil leren met dit gebod.

Kunde: Ontdekken hoe je de naam van God kunt grootmaken. Dat samen doen.

Attitude: Waarom je Gods naam wilt grootmaken. Hoe je eerbied moet hebben voor de heilige God en waarom.

Voorbeeld 3:- een opdracht uit geloof.nu.

De leesles voor de jongeren vertelt over de twee manieren waarop wij God kennen.

De handleiding bij deze les geeft onder andere de volgende opdracht:

Er zijn twee 'middelen' om God te leren kennen. Hoe gebruik jij die twee middelen?

- de natuur - Ben je wel eens verwonderd over iets wat je buiten ziet of meemaakt? Wat laat het je van God zien? Bedenk bij elk seizoen, je lievelingsdier of de streek waar je op vakantie was, wat dit jou leert over God (gebruik evt. plaatjes).

- de bijbel - Wanneer en hoe vaak lees je Gods woord? Lees je persoonlijk in de bijbel? Hoe gaat dat? Wat zegt het je? Leer je God er beter door kennen?

De catecheet kan de leesles terugvragen, het onderwerp zelf uitleggen of het stuk leesles over de twee middelen nog eens lezen met de groep - het 'kennis'-deel.

Bij bekende dagelijkse dingen iets benoemen van Gods wijsheid, almacht, grootheid is het in praktijk brengen van art. 2 NGB. De catecheet kan het gesprek zo leiden dat jongeren leren kijken naar hun dagelijkse omgeving als het werk van God. Het stimuleert de verwondering en lof op Gods grootheid. Met eigen voorbeelden kan de catecheet laten zien hoe je als christen om je heen leert kijken in de wereld van je Vader.

Het persoonlijk bijbellezen en het spreken daarover, is het tweede deel over 'kunde/vaardigheid' als christen.

De 'attitude' komt tot uitdrukking in de toon van het gesprek. De verwondering over wat God doet, de blijdschap dat Hij zich wil laten kennen en ons daar deze middelen voor geeft. Het je willen verdiepen in Zijn werk en Woord.

Tips om zelf verder te denken rond dit onderwerp:

- Kies zelf een onderwerp en kijk of je er een kennis, kunde en attitude element bij kunt bedenken als je het zou moeten behandelen.

- Bekijk een opdracht uit bestaand catechesemateriaal. Waar is deze opdracht op gericht? Kennis, kunde of attitude? Waarom?

- Als je zelf catechese geeft: Ben je erg kennis gericht of vooral praktisch? Lukt het om ook door te praten over wat jongeren drijft? Wat hun motieven zijn? Komen kennis, kunde en attitude alle drie aan bod? Hoe doe je dat of zou je dat kunnen gaan doen?

Joke Dam - van Bruggen (Enschede) is lid van de leerplancommissie Hardinxveld-Giessendam en werkt al jaren mee aan de ontwikkeling van catechesemateriaal.

De versluiering van de boodschap

van binnen
naar buiten

Laatst hoorde ik een jonge, energieke predikant verzuchten: “Wat ben ik blij dat we deze keer niet over ‘missionaire gemeente’ hebben gesproken...” De roep om missionair te zijn is waarschijnlijk geen enkele plaatselijke gemeente voorbij gegaan. Het denken daarover en werken daaraan kan een gemeente en haar kerkenraad al gauw op de nek gaan zitten. De kerk en al haar leden, zo is de gedachte, moet vooral missionair zijn in de eigen omgeving. Nederland is immers weer zendingsland geworden. Niet alleen vanwege de grote groepen allochtonen die zich in Nederland gevestigd hebben. Dat ook. Maar het is vooral de ziel van de ongelovige autochtone Nederlander die gezocht wordt. Voor hem en haar moeten de deuren van de kerk wijd open en de drempels omlaag. Om dat te bereiken moeten vormen flexibel zijn en moeten we de taal spreken en de muziek maken die eigen is aan deze tijd. Dat mes snijdt trouwens naar twee kanten, want deze veranderingen hebben we ook nog eens nodig om zélf te blijven geloven en onze jongeren vast te houden. Kerken zetten de hakken in het zand om het onvermijdelijke te voorkomen, namelijk dat de kerken in Nederland kleiner worden. Kerken moeten immers groeien. En daarom: missionair zijn! eigentijds zijn! relevant zijn! aantrekkelijk zijn!

G. Riemer ■

Missionaire poedel

Waarover zal ik schrijven in dit verband... Over de vraag of de nadruk op het missionaire terecht is? Over het statement dat Nederland weer zendingsland geworden is? Over de doelgroepen die in Nederland te vinden zijn? Over de communicatie van het evangelie in de cultuur van de autochtone Nederlander? Over de gedachte dat het omlaaghalen van drempels eis is om kerken aantrekkelijk te maken? Over de vraag of het waar is dat kerken moeten groeien?

Ik wil het hebben over de kern van de missionaire poedel. De boodschap. Er is aanleiding voor om daar over te willen spreken. Begrijpen wij zelf bij alle spreken over ‘missionair’ nog wel voldoende waar het om gaat? Maar ook: komt de boodschap wel duidelijk over bij de doelgroep? De titel van dit verhaal geeft aan dat

***de vorm die we kiezen, de toon
die we aanslaan zegt al veel
over de inhoud***

we het risico lopen dat vormen en ook inhouden *de eigenlijke boodschap* versluieren. Ik over-

woog in plaats van versluiering het woord ‘verbastering’ te gebruiken. Want sommige vormen en inhouden *vérvormen de eigenlijke boodschap*. Verpakking zegt iets over de inhoud. Wie een envelop ontvangt met een zwarte rand er omheen verwacht niet dat daar een vrolijke bloemenkaart in zit met hartelijke felicitaties. De toon van een boodschapper zegt iets over de inhoud van de boodschap. De brenger van een slecht bericht staat niet vrolijk zingend op je stoep.

Zo is het ook met de missionaire boodschap van de kerk in de wereld. De vorm die we kiezen, de toon die we aanslaan zegt op zich al veel over de inhoud. Zo moet het ook! En dus is het heel belangrijk dat in de complexiteit van het missionaire bedrijf één ding glashelder blijft: de kern van onze boodschap.

Die kern moet in hoge mate bepalend zijn voor wát wij en hóe wij in de samenleving onze missionaire opdracht vervullen. Ik heb het hier over missionair in strikte zin. Er zijn andere activiteiten en missies waarmee kerk en christenen present zijn in de wereld. Ik heb het hier over dé missie om in naam van Christus (mee-werkend met Hem) uit het hele menselijk geslacht een gemeente te vergaderen, die tot het eeuwige leven uitverkoren is (naar HC Zondag 21).

Kern van de boodschap

Daarmee wordt de spits van de missionaire verkondiging in de wereld duidelijk: bekeert u! Bekeert u van uw ongelof, van uw nietsisme of ietsisme - bekeert u tot de levende God, uw Schepper. Erken dat u maaksel bent, erken uw Schepper. Erken de zonde en daardoor de ijdelheid van alles. En laat u inlijven in deze gemeente van hen die behouden worden. Het eigenlijke van de missionaire verkondiging is aanzegging van oordeel, wegroepen van zonde, toeroepen naar het leven in Christus - een kwestie van leven en dood dus. Een *harde* rede, analoog aan de woorden van Christus, waardoor alle ruis verdwijnt en de versluiering wegvalt. "Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, heeft eeuwig leven en Ik zal hem opwekken ten jongste dage" (zie Joh. 6). C.J. Haak formuleert het *proprium* (het eigenlijke) van de missionaire opdracht zo: "De eerste en meest eigenlijke taak van de evangelisatie is de niet-christgelovige te benaderen met het evangelie van Christus, hem op te roepen om berouw te hebben van zijn zonden, te geloven in de enige verlosser Jezus Christus en zich door belijdenis en doop te laten inlijven in de gemeenschap van de christelijke kerk".¹

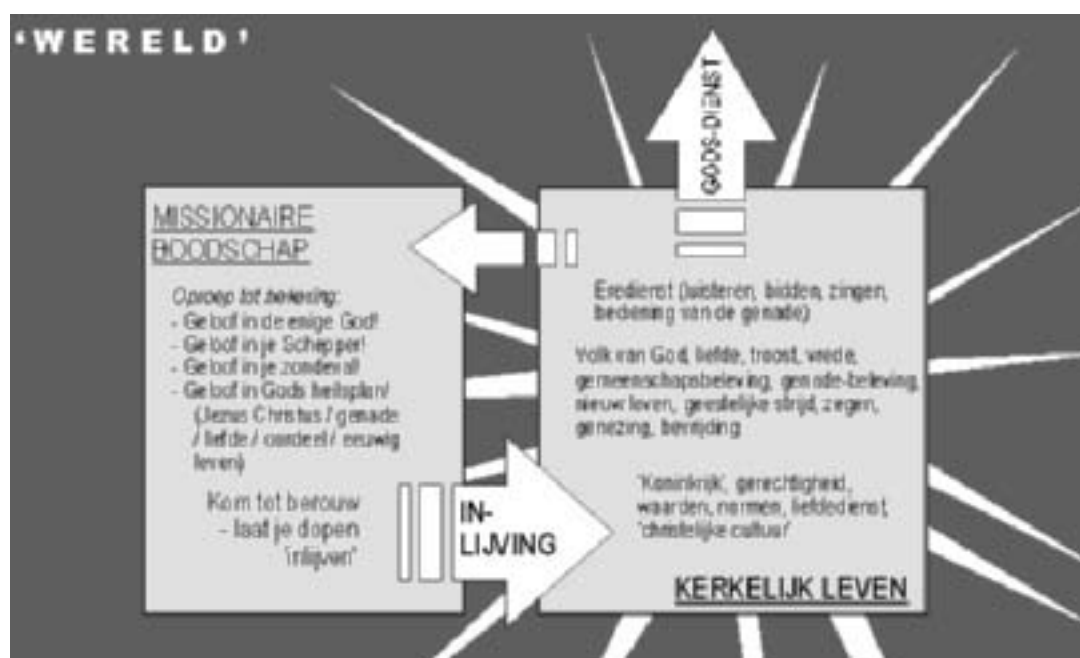
Een belangrijk onderscheid

Als we dit als kern van de boodschap vasthouden - dan moet dat méér dan weerspiegeld worden in de vorm, de toon en de inhoud van het missionaire optreden van de kerk waaraan deze boodschap is toevertrouwd. De vraag is ook of de weerspiegeling van die boodschap niet dof wordt door de vormen die binnen de kerk met heel veel goede geestdrift en in toenemende variëteit bedacht zijn. Om hierin onze weg te vinden is het belangrijk om theoretisch onderscheid te maken tussen

enerzijds de boodschap en anderzijds de boodschapper (de missionaire gemeente zelf). In het onderstaande schema plaats ik de beschrijving van de boodschap naast een beschrijving van het leven van de gemeente. Twee kaders náást elkaar, want ik denk dat die twee in de missionaire theorie onderscheiden moeten worden. Juist als een kerk leeft in een voluit missionaire situatie, juist dan is het belangrijk om deze theoretische visie te ontwikkelen en om daarmee onze missionaire praktijk aan te sturen. Schuift het kerkelijk leven te veel samen met de missionaire boodschap dan gaan er allerlei dingen verkeerd, zowel wat betreft het uitdragen van de boodschap in de wereld, als wat betreft het kerkelijk leven zelf, de christelijke Gods-dienst in al haar facetten.

Sleutelwoord: 'Inlijving'

Wanneer een bestaande kerk missionair is in haar eigen context dan is het uiteindelijke doel om buitenstaanders in te lijven. Ook als we dit ouderwetse (maar adequate) woord op ons in laten werken beseffen we dat het gaat om een radicale bekering van mensen en een bereidheid om je zelf op te geven. Welnu, hoe proberen wij mensen zover te brengen? Op grond waarvan besluiten mensen zich te voegen bij de christelijke gemeente? Het is zeker niet verkeerd en ook nog eens onvermijdelijk wanneer bij de eerste contacten allerlei oneigenlijke motieven een rol spelen. Maar de inlijving in de gemeente kan slechts plaatsvinden op grond van één motief: de verloochening/het afsterven van jezelf en het belijden van God als je Schepper. Inlijving kan niet plaatsvinden omdat men de kerkmuziek zo mooi vindt, of omdat men verlangt naar liefde en geborgenheid, of naar spiritualiteit, genezing of wonderen. Dat dit soort dingen veel mensen in beweging krijgt,

bewijst zich in alle religies en pseudo-religies. De harde rede van de christelijke missionaire boodschap mag zich daardoor niet laten verdringen, en dat risico lopen we wel wanneer we inzetten op het creëren van een aantrekkelijke sfeer en een hartverwarmende gemeenschap, hoe belangrijk die voor een kerk ook zijn. De aanstoot van het kruis, de schande en onbegrijpelijkheid ervan laat zich niet wegnemen door een missionaire aanpak die op allerlei manieren de aannemelijkheid van het evange-

dat is de spits van de boodschap op grond waarvan de beslissing moet vallen

lie voorspiegelt. Het evangelie is er niet om mensen te behagen. Het gaat om de verkondiging van de opstanding uit de doden. Dat te geloven vraagt om een radicale bekering, die, zoals wij weten, boven ons eigen vermogen ligt. De boodschapper is slechts boodschapper, verkondiger. De boodschap laat zich niet manipuleren of wegmasseren. Deze boodschap zouden we als Jona misschien wel willen ontlopen, of als Jeremia misschien niet meer willen uitspreken (want "het woord des Heren is mij geworden tot smaad en spot", Jer. 20:8) - toch vraagt de samenleving waarvan we deel uitmaken juist om deze duidelijkheid in de vervulling van onze missionaire taak. Inlijving vindt plaats op grond van bekering van zonden. De doop staat symbool voor de weg die men te gaan heeft om de stap naar binnen toe te zetten. Besef van Gods toorn, opnieuw geboren moeten worden, onreinheid van je ziel, afkeer van jezelf. Ook al is er sprake van een lichtend uitzicht, deze weg zal gegaan moeten worden. En daarom moet deze boodschap voor een belangrijk deel de vorm en de toon van de communicatie bepalen.

Versluiering

Belangrijk is om deze boodschap kristalhelder te houden in de missionaire verkondiging. Bekeert u! Want het Koninkrijk is nabij gekomen. Bekeert u! Want God vergadert zich een volk dat behouden wordt. De boodschap is niet zozeer het licht van het Koninkrijk, ook niet de schoonheid van dat uitverkoren volk. De boodschap is: bekeert u! Kom terug van uw heilloze wegen, dwaze mensen! Laat uw rebellie varen. En waarom dan zou ik dat doen? Omdat het zo mooi is aan de andere kant? Nee, vooral omdat je mens bent en je je Schepper-heer erkennen moet. Dat is de spits van de boodschap op grond waarvan de beslissing moet vallen. Wie door genade die stap zet, die mag veel verwachten, ook al staat de strijd en onvolmaaktheid van dit leven (ook binnen de gemeente waarvan hij nu deel uitmaakt) nog veel van de vervulling

van zijn verwachtingen in de weg.

Wanneer we inzetten op andere zaken dan deze boodschap (de oproep tot bekering) omdat we daar makkelijker en plezieriger mee voor de dag kunnen komen, dan is de kans groot dat de scherpte van het Evangelie naar de achtergrond verdwijnt en dat we verzanden in een sfeer van aannemelijke klanken en kleuren. Maar staat de kerk daarmee dan nog wel met beide benen op de grond van deze oude aarde?

Onvermijdelijk craquelé

Wanneer we in de boodschap te veel het accent leggen op de *gemeenschapsbeleving* die de kerk te bieden heeft en we de voorsmaak daarvan in allerlei kleine groepen al laten proeven, dan worden verwachtingen gewekt die de kerk niet altijd zal kunnen waarmaken. Ook christelijke gemeenschapsbeleving gaat gebukt onder zonde en tekort. Bovendien is gemeenschapsbeleving niet specifiek voor de kerk. In een dorpscafé, buurthuis of jongerensoos kun je wat dat betreft ook mooie dingen beleven. Wanneer we *geborgenheid, rust, vrede, liefde* de boventoon geven in de missionaire communicatie, dan kan ook dat afleiden van de cruciale beslissing die van mensen gevraagd wordt. Ook al zijn dit geweldig belangrijke dingen voor het christelijke leven, toch vormen deze zaken niet het hart van de boodschap in de wereld. Daaraan kunnen ze wel leiden, maar niet meer dan dat. Bovendien zijn het zaken die zelf ook aangetast blijven door het craquelé van de zonde. Daar komt bij dat zelfs wat deze zaken betreft de christelijke religie geen patent heeft - een humanist verkondigt ook liefde, een pacifist rust en vrede. Geborgenheid laat zich in allerlei menselijke verbanden vinden. Maar is dan bijvoorbeeld *het bevorderen van gerechtigheid* (sociaal, politiek, economisch) in de wereld een goede drager van de missionaire boodschap? Hoezeer ook een kerk vol christenen begaan kan zijn met de strijd tegen ongerechtigheid (en als zodanig een andersoortige missie kan voelen), daarin moge het licht van het Koninkrijk schijnen in deze wereld, het is niet de boodschap zelf. En ook hierin staat de kerk naast veel heel anders denkenden. Maar, zo zegt u, laat dan toch in elk geval de *liefdedienst* van de kerk in de samenleving overeind als integraal onderdeel van de missionaire boodschap. Toch is het betonen van liefde aan hulpbehoevende mensen niet hetzelfde als mensen oproepen Christus aan te nemen en zich te bekeren. En zo kunnen ook *fijn zingen, tijd-eigen muziek, heerlijke sfeer* de eigenlijke boodschap in de weg gaan staan. Daarmee ontken ik niet het grote belang van een eredienst waarin het volk van God (de ingelijfden) in deze tijd en in deze cultuur God eert in moderne én klassieke klanken. Maar dat is iets anders. De vraag is of deze klanken de juiste dragers zijn voor de communicatie van de bijzonder ernstige missionaire boodschap, de harde rede. Dat staat te bezien.

Lichtstreden die nieuwsgierig maken

Alle genoemde zaken zijn stuk voor stuk van groot belang om de kerk te laten zijn wat de kerk moet zijn, het volk van God op deze aarde, de bruid van Christus in afwachting van Zijn komst. Dit volk leeft voor het aangezicht van God en dient hem met hart en handen. Vanuit de hemel ziet God een heilig volk, geheiligd door zijn Geest, uitverkoren om eens te mogen wonen op zijn nieuwe aarde. Dát volk te zijn is de eerste taak van een gemeente. Het grote belang daarvan voor de communicatie van de missionaire boodschap staat op zich als een paal boven water. De boodschapper gaat uit van deze lichtende gemeente.

De lichtstreden van het heil zeggen iets over de integriteit van de boodschapper en de betrouwbaarheid van de boodschap. En hopelijk maakt het licht ervan de mensen in de wereld nieuwsgierig. Zodat men vraagt naar het geheim achter dit ándere leven. Zodat er aanleiding ontstaat voor een goed missionair gesprek. In dat gesprek zal het dan hopelijk al gauw gaan niet over deze dingen zelf. Dat loopt op niets uit. Maar wel over het mysterie van dit nieuwe

leven. Dat mysterie leent zich niet echt voor omslachtigheid of slimmigheid. Het gaat ten diepste niet om begrijpen, ook niet om aannemelijk of aantrekkelijk maken. Het kruis is niet aannemelijk, laat staan aantrekkelijk. Het gaat om het geloven van het ongeziene en onmogelijke. Het belijden van het goddelijke idee achter de verlossing van de wereld zoals dat tot ons komt in zijn Woord, de Bijbel. Het amen zeggen op iets dat wij mensen heel anders zouden

dát volk te zijn is de eerste taak van een gemeente

doen. Maar ja, wie zijn wij? Niet meer dan klei in Zijn vingers. Dat is de ónmenselijke boodschap van de missionaire gemeente in een samenleving die van Heer en Meester niet meer horen wil.

Ds. G. Riemer is gereformeerd predikant, is werkzaam voor Litendo en IRTT en woont in Mastenbroek

Noot:

- 1 C.J. Haak, *Gereformeerde Missiologie en Oecumenica*, (Zwolle 2005)

PERSBERICHT

TU-Schooldag met vernieuwd programma

Kampen - De jaarlijkse schooldag van de Theologische Universiteit in Kampen wordt gehouden op **woensdag 27 september**. De voorbereidingen zijn in volle gang. Op het programma staat een nieuwe activiteit. Er wordt een speciale samenkomst georganiseerd (Het Forum) voor de leeftijdscategorie 30-50 jaar, juist omdat die doelgroep volgens de organisatoren extra aandacht verdient.

Tijdens dit Forum in de Nieuwe Kerk zullen prof. Kees de Ruijter (de nieuwe rector van de TU) en ds. Adrian Verbree het woord voeren. Maar vooral de bezoekers van het Forum krijgen volop gelegenheid om hun mening te geven over het werk van de TU. Dat zal gebeuren via stellingen, open discussies en opiniepeilingen. De TU hoopt door deze nieuwe activiteit meer contact te krijgen met kerkleden tussen de 30 en 50 jaar, de kern van de kerk van vandaag en morgen.

Het Forum past bij het thema van de schooldag van dit jaar: kom kijken in Kampen! Docenten en studenten willen duidelijk maken wat er in Kampen allemaal gebeurt en hoe er gewerkt wordt binnen de opleiding tot gereformeerd predikant.

Ook de meer gebruikelijke activiteiten staan in dat teken. Er zijn twee bijeenkomsten met een morgen- en middagprogramma, in de Bovenkerk en de Broederkerk. Er is opnieuw een gezinsbijeenkomst ('s morgens en 's middags) in de Burgwalkerk. Verder is nieuw dat de jeugdsamenkomst in de open lucht wordt gehouden, op de Bottermarkt. In dit jongerenprogramma dat ook zowel 's morgens als 's middags wordt uitgevoerd, treedt ds. Gert Hutten als spreker op. Verschillende TU-docenten verzorgen mini-colleges van een half uur, terwijl het TU-gebouw en het Bibliotheekgebouw bezichtigd kunnen worden.

Op de zondag vóór de schooldag (24 september) gaan de meeste docenten her en der in het land voor in kerkdiensten die ook in het teken staan van de TU.

In de loop van september zal de bekende Schooldag-krant verschijnen met uitvoerige informatie over de Schooldag en over de TU.

Liedboek gezang 289: Morgenglans ...

lied van de week

J. Smelik ■

[Onderstaande toelichting hoort bij het lied dat op zondag 10 september op het rooster van het Lied van de week staat.]

Het lied is in het Liedboek voor de Kerken ondergebracht in de rubriek 'Koninkrijk Gods'. Het staat tussen gezangen die handelen over de eindtijd, de wederkomst, en het sterven van de mens. Maar eigenlijk hebben we in eerste instantie te maken met een morgenlied, dat dus in de rubriek 'Ochtend en Avond' (gez. 370-395) een plek gekregen zou moeten hebben. Tenminste, het lied is door de dichter nadrukkelijk als *mórgenlied* bedoeld, zoals blijkt uit de ondubbelzinnige titel die oorspronkelijk boven het lied prijkte: '*Morgen-Andacht*'.

De liedtekst werd gepubliceerd in *Neuer Heli-con mit seinen Neun Musen. Das ist: Geistliche Sitten-Lieder Von Erkenntniß der wahren Glückseligkeit*, een bundel met 70 (plus 5 aangehangen) liederen die in 1684 te Nürnberg gedrukt werd. Daar stond het in de rubriek 'Von den Mitteln, sich in wahrer Glückseligkeit zu erhalten' (Van de middelen om zich in de ware gelukzaligheid te bewaren'). De naam van de dichter stond niet op het titelblad, maar uit een naschrift blijkt Christian Knorr von Rosenroth de auteur te zijn.

Hij werd op 15 juli 1636 geboren in Alt-Raudten (nu: Stara Rudna in Polen). Hij kreeg een brede academische opleiding (rechten, theologie, filosofie) in Leipzig en promoveerde in 1660. Een driejarige studiereis (1663-1666) bracht hem onder meer in Nederland, Frankrijk en Engeland. Tijdens deze reis raakte hij gefascineerd door de mystiek-middeleeuws joodse religiefilosofie, een fascinatie die leidde tot de publicatie van zijn werk *Kabbala denudata* (1677, 1684). In 1668 werd hij hoge ambtenaar aan het hof van de Rooms-Katholieke Christian August von Sulzbach. Knorr von Rosenroth overleed op 4 mei 1689.

Helaas heb ik hier niet de ruimte om nader in te gaan op de religieuze context waarbinnen dit lied ontstaan is. Zo zijn er interessante overeenkomsten tussen het lied 'Morgenglanz der Ewigkeit' en de theologische en spirituele wereld van de bekende Duitse mysticus Johann Arndt (1555-1621). Nu zijn dergelijke overeenkomsten maar zeer ten dele relevant, want in de loop der eeuwen is gebleken dat het lied ook los van die oorspronkelijke religieuze context, veel christenen aangesproken heeft. Het lied werd niet alleen in Duitsland, maar ook in andere Europese en niet-Europese landen erg populair.

In Nederland raakte het lied aan het einde van de negentiende eeuw bekend via een vertaling van de predikant C.S. Adema van Scheltema, die een enorm oeuvre aan geestelijke liedteksten heeft nagelaten. Zijn vertaling kreeg een plaats in de *Luthersche Liedererbundel* uit 1892. Aan het begin van de twintigste eeuw verschenen nieuwe vertalingen van H. Pierson (*Vluchtheuvelzangen* 1904), J. Riemens (Liefde en lof 1905), H. Hasper (*Gezangen en geestelijke liederen*, 1934) en ten slotte C.B. Burger (*Hervormde Bundel* 1938). Deze laatste bewerking is met enige wijzigingen in het Liedboek voor de Kerken terechtgekomen.

Inhoud

Wanneer we dit morgenlied van Knorr von Rosenroth vergelijken met andere morgenliederen, dan kunnen we vaststellen dat het een bijzonder lied is. In tegenstelling tot andere morgenliederen richt dit gezang zich niet op de komende werkdag, op het dagelijks werk of op alle mogelijk gevaren die zich op die dag kunnen voordoen. Nee, in dit lied zijn de morgen en het morgenlicht aanleiding om meditatief te bidden voor vernieuwing van ons leven, het verdrijven van onze nacht en van de eeuwige nacht. Heel markant komt dit ook tot uiting in de twee coupletten die oorspronkelijk respectievelijk tussen strofe 1 en 2 en strofe 3 en 4 stonden:

*Die bewölkte Finsternis
Müße deinem Glanz entfliehen,
Die durch Adams Apfelbiß
Über uns sich müßte ziehen,
Daß wir, Herr, durch deinen Schein
Selig sein.*

*Laß uns ja das Sündenkleid
Durch des Bundesblut vermeiden,*

*Daß uns die Gerechtigkeit
Möge wie ein Rock bekleiden
Und wir so vor aller Pein
Sicher sei'n.*

Juist omdat in deze twee strofen heel nadrukkelijk Christus' verlossingswerk verwoord wordt, is het schrappen ervan geen winst. Ook omdat deze strofen in feite een zinvolle invulling geven van wat onder 'onze nacht' (str. 1) verstaan moet worden.

Desondanks is het lied ook zonder deze twee strofen waardevol. Het bezingt op prachtige wijze het morgenlicht als metafoor voor Gods liefdegloed, zijn genadestralen, voor opstanding uit de dood, voor de Jongste Dag, voor de morgen van de eeuwigheid.

Melodie

In de loop der tijden hebben verschillende melodieën de liedtekst vergezeld. De melodie die in de bundel *Neuer Helicon* bij het lied genoteerd stond, is nooit in een ander gezangboek terechtgekomen. In het bekende liedboek *Geistreichen Gesangbuch* van J.A. Freylinghausen uit 1704 verscheen het lied met twee melodieën. Eén daarvan, die in de uitgaven uit 1708 van Freylinghausens liedboek nog gewijzigd

werd, is uiteindelijk de vaste metgezellin van de liedtekst geworden.

Ten grondslag aan de melodie ligt een melodie van Johann Rudolf Ahle, kerkmusicus te Mühlhausen, uit diens bundel *Geistlicher Arien* (1662). Het betreft de melodie bij het lied 'Seelchen! was ist schöner wol als der Höchste Gott?'. Deze melodie is in Freylinghausens bundel bewerkt zodat zij paste bij de strofevorm van het lied 'Morgenglans der eeuwigheid'.

De melodie is karakteristiek voor het Duitse baroklied uit de tweede helft van de zeventiende eeuw. Zij is overwegend isometrisch, d.w.z.: één nootwaarde (de kwartnoot) overheerst en bepaalt het ritme. Typerend zijn ook de gepuncteerde noten, zoals in regel 1 bij het woord 'eeuwigheid' en de korte melisma's, zoals in regel 2 op de eerste lettergreep van het woord 'onttogen'.

Het is een innige en warme melodie, vooral doordat de terts in de regels 1 en 3 zo'n centrale rol spelen en door de markante sextsprong fis1 - d2 bij de overgang van regel 1-2 en 3-4. Men zinge het lied niet te snel, maar in een rustig, breed tempo (ongeveer MM 88 voor de kwartnoot).

Gezang 7: Het woord dat u ten leven riep

Terecht heeft Jan Wit eens opgemerkt dat er maar relatief weinig liederen gemaakt zijn bij (gedeelten uit) de vijf boeken van Mozes.¹ Dat vond hij geen goede zaak: behalve dat uit de thora in de kerkdiensten regelmatig voorgelezen moest worden, was het zijns inziens ook zinvol wanneer er frequent liederen gezongen werden die geschreven zijn bij de thora. Ook die liederen konden ons dan duidelijk maken dat het in de thora maar niet om een starre wetgeving gaat, maar om Gods onderwijs dat ten leven leidt.

Nu telt het Liedboek voor de Kerken evenmin veel gezangen bij de thora: het zijn er slechts zeven, terwijl er - om de verhoudingen maar even aan te geven - wel 13 liederen opgenomen zijn bij passages uit het bijbelboek Jesaja.

Van de zeven thora-liederen staat er één voor zondag 17 september op het rooster van het lied van de week: gezang 7 'Het woord dat u ten leven riep' van Jan Wit (1914-1980), een lied bij Deuteronomium 30 vers 11 tot 16.

Deuteronomium 30

Het bijbelgedeelte waarbij dit lied geschreven is, bevat een deel uit de grote redevoering die Mozes vlak voor zijn dood hield. In die afscheidsrede roept Mozes het volk op trouw te blijven aan het verbondsonderwijs dat hij namens God gegeven heeft. Gods geboden, - of je kunt ook zeggen: Gods verbondswaarden zijn niet te moeilijk voor het volk en ze zijn evenmin te ver weg. Ze zijn juist heel dichtbij. De Israëlieten zullen niet als excuus kunnen gebruiken dat ze het woord van God niet gekend hebben. De woorden van Gods verbond mogen niet in de vergetelheid raken.

Deuteronomium 30:11-16 is als volgt in het lied van Jan Wit ondergebracht: de eerste strofe is een uitwerking van vers 11: *“De geboden die ik u vandaag heb gegeven, zijn niet te zwaar voor u en liggen niet buiten uw bereik.”* Strofe 2 geeft vers 13 uit dit hoofdstuk weer: *“Ook zijn ze niet aan de overkant van de zee, dus u hoeft niet te zeggen: ‘Wie steekt de zee voor ons over om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen?’”* Het derde couplet verwoordt vers 12: *“Ze zijn niet in de hemel, dus u hoeft niet te zeggen: ‘Wie stijgt voor ons op naar de hemel om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen?’”* De slotstrofe is geënt op vers 14: *“Nee, die geboden zijn heel dichtbij, u kunt ze in u opnemen en ze u eigen maken; u kunt ze volbrengen.”*

Het lied van Jan Wit werd voor het eerst gepubliceerd in de bundel *102 gezangen*, de ‘proefbundel’ die in 1964 binnen de Nederlandse Hervormde Kerk verscheen om kerkleden een indruk te geven hoe het nieuwe liedboek eruit zou komen te zien.

Twee jaar later nam Wit het lied ook op in zijn liedbundel *Ministeriale*. Daar droeg het de titel ‘Vlak bij u is het woord’. Ten opzichte van de versie uit het *Liedboek* zijn er een paar tekstvarianten op te merken. Het meest ingrijpend is strofe 2 regel 4 en 5 gewijzigd in het *Liedboek*. Oorspronkelijk luidde deze tekstregels:

...
Wie maakt de wijsheid mij bekend
van morgenland en occident

...
In het derde couplet luidde de derde regel in oorspronkelijk:
... en droomt van overluchtse streken...

De tekstwijzigingen werden in het *Liedboek* doorgevoerd op verzoek van de gezangencommissie die het *Liedboek* samenstelde. De woorden ‘occident’ en ‘overluchtse’ werden als te moeilijk en daarom onwenselijk beschouwd. Ondanks deze wijzigingen is het gezang op en top een ‘Jan-Wit-lied’ gebleven. Niet alleen de woord-thematiek, maar ook de motieven van

‘licht’ (str. 1) en ‘weg’ (str. 4) die zo karakteristiek zijn voor Wits liederen, komen we in dit gezang tegen.

Wanneer we ons realiseren dat Jan Wit al vanaf zeer jonge leeftijd volledig blind was, dan spreekt met name dat licht-motief in zijn liederen boekdelen. Ook in de eerste strofe treffen we het aan: Het [woord, gebod van God] is *“een licht dat in uw ogen brandt”*. Hier klinken woorden uit Johannes 1 in door, waar we immers lezen over het Woord dat het leven en het licht van de mensen is (Joh. 1:4). En zo kan de blinde dichter zingen over het licht dat gehoord wordt.

Jan Wit schreef dit lied om te gebruiken na de schriftlezing of na de preek, maar uiteraard kan het breder gebruikt worden.

Melodie

De liedtekst is geschreven op de melodie van psalm 113. Toen Jan Wit zijn lied publiceerde, merkte hij daarbij op dat deze melodie nauwelijks gezongen werd en (dus) vrij onbekend was. Die situatie is de afgelopen decennia veranderd, want psalm 113 behoort tot de bekende en regelmatig gezongen melodieën.

In de zestiende eeuw waren bij de Geneefse berijmingen (er zijn er meerdere geweest) van psalm 113 al diverse melodieën gebruikt, voordat de melodie gecomponeerd werd die tot op de dag van vandaag in het Geneefse psalter staat. De melodie verscheen voor het eerst in de bundel *Pseaumes octantetrois de David*, die in 1551 te Genève werd uitgegeven. In deze bundel werden naast 49 psalmberijming van Clément Marot, ook 34 nieuwe berijmingen van Théodore de Bèze opgenomen.

Het is tevens de eerste psalmbundel waaraan Loys Bourgeois meegewerkt heeft. Bourgeois volgde in 1545 Guillaume Franc op als cantor in de Geneefse gereformeerde kerk. Tot 1553 zou hij deze functie vervullen. Als cantor werd hij ook betrokken bij het werk van de psalmberijming. In de psalmbundel uit 1551 stonden 45 nieuwe melodieën, waarvan Bourgeois de componist was. De melodie van psalm 113 was één van deze nieuwe melodieën.

De melodie staat in de hypo-mixolydische modus. Dat is een veelgebruikte ‘kerktoonsoort’ die je zou kunnen omschrijven als de toonaard van de extatische, plechtige vreugde.

Dr. J. Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn.

Noot

- 1 Jan Wit: ‘Die Torah im kirchlichen Lied’, in: I.A.H. Bulletin 4 (april 1977), 17-23.

PERSBERICHT

+++ PROGRAMMA CONGRES +++

Kerk waar ben je?

30 september 2006 - Guido de Brès / Amersfoort

De laatste decennia is ons land veranderd. Daar waar de kerk en de wereld elkaar raken zie je dat goed: op het terrein van evangelisatie. Veel medelanders om ons heen leven zonder God. En als kerk weten we vaak niet hoe we deze mensen kunnen bereiken. Want aan de ene kant leven we in een nieuwe tijd, een veranderende cultuur, een postchristelijke samenleving e.d. en aan de andere kant is er de eeuwenoude opdracht van God om het goede nieuws te verkondigen en te getuigen van Hem, zijn Zoon en zijn rijk.

Daarom organiseren Deputaten Evangelisatie op 30 september het congres **Kerk waar ben je?** Daarbij gaat het over onze missionaire plaatsbepaling. Zowel de visie als de praktijk krijgen alle aandacht.

Het programma in vogelvucht

- 10.00 Opening – Jan Holtland (dteg)
- 10.15 Stefan Paas over Kerk en Toetreders
- 10.45 Koffie
- 11.15 Workshops / presentaties
- 12.30 Lunch
- 13.30 Forum – o.l.v. Simon van der Lugt met Kees Haak, Ton de Ruiter, Arie de Rover
- 14.00 Workshops / presentaties
- 15.15 Plenaire terugblik – Peter Wierenga en Cor Slob
- 15.30 Sluiting

De workshops en lezingen

Bouwstenen

- Diaconaat en missie (Hans de Wolf)
- Alleen het schip zal verloren gaan (Johan Timmer)
- Door verandering leiden (Jan Holtland)
- Geld is geen mammon (Martin de Jong)

Bezinning

- De Derde Kerk (Kees Haak)
- De Geest en bewogenheid (Ton de Ruiter)
- Het begint met bewogenheid (Arie de Rover)
- Wie is verantwoordelijk voor evangelisatie? (Klaas van den Geest)
- Crisis of kans (Peter Wierenga)

Voorbeelden

- Aan de slag in een vinex-wijk (Iwan Dekker)
- Werken vanuit visie (Henk Drost)
- Lessen van het front (Henk Drost - 's middags)
- Multicultureel samen (Simon van der Lugt)

Programma's

- Praktijk en visie van Emmaüs (Jasper Klapwijk en Gina Boekema)
- Trajectbegeleiding van toetreders (Jurrien Robbe)
- Gesprekken met mensen –EE4- (Jacob Glas e.a.)

Het congres 'Kerk waar ben je?' wordt gehouden op **zaterdag 30 september** a.s. van 10.00 uur tot 15.30 uur in de Guido de Brès-school, Paladijnenweg 251, 3813 DH Amersfoort.

De prijs voor het congres bedraagt € 30,- per persoon, maar wanneer u met drie personen of meer uit dezelfde kerkelijke gemeente komt, betaal je slechts € 15,- per persoon. De prijs is inclusief lunch.

Aanmelden kan via www.kerkwaarbenje.nl. Wanneer u geen gebruik kan maken van internet, kunt u per telefoon tussen 9.00 en 12.00 op werkdagen bellen naar het Centrum voor Evangelisatie 038-4270430.

Het blad ZOUT geeft uitgebreide informatie over het congres; de praktijk-artikelen sluiten aan op het thema. En in het K[at]ern vindt u een verdiepende beschouwing vanuit het visiedocument van deputaten. Dit nummer van ZOUT wordt in de maand september kerkbreed verspreid.

Sterven... en dan?

F.J. Bijzet ■

Soms kan een ander je opeens flink de spiegel voorhouden. Tijdens een zendingsvisite in Zuid-Afrika bezocht ik ook de theologische opleiding voor zwarte studenten: Mukhanyo. In een gesprek met de studenten vroeg één van hen me opeens: 'Jullie blanke gereformeerden leren ons dat je met je overleden (voor-)ouders geen contact meer moet zoeken. Die hele voorouderverering van ons zwarten veroordelen jullie. Terecht. Maar wat doen jullie zelf?'

Wat bedoelde hij? Dat ook gereformeerde mensen wel kijken naar het tv-programma van RTL 4 *Char, het medium?* Nee, hij dacht aan advertenties in het *Nederlands Dagblad* waarin overleden familie aangesproken wordt. En aan gereformeerde mensen die geregeld naar de begraafplaats gaan om daar van alles te zeggen tegen de overledene. Die vraag heeft me niet meer losgelaten. En ik wil hem via dit artikel graag naar u doorspelen. Ook al besef ik hiermee een uiterst gevoelig onderwerp aan te snijden. Wat komt er immers een verdriet en pijn los rond een sterven! Wat kan de ontstane leegte nog tijden schrijnen. Wat kan het moeilijk zijn verdriet en geloof te combineren. Maar we hebben als christenen die in het leven geloven, toch ook de roeping elkaar te helpen het verwerken van een sterven goed te houden? En juist in deze tijd, met overdreven veel accent op de emo-waarde van iets, moeten christenen hun nuchterheid niet verliezen. Omdat wij juist ook rond een sterfbed en een graf aan de wereld om ons heen mogen laten zien dat wij een troost hebben die zij missen.

Spreken tot doden?

Wie met die ontdekkende vraag van onze zwarte broeder in z'n achterhoofd wat kritischer kijkt naar rouwadvertenties in het *Nederlands Dagblad*, zal merken dat er inderdaad geen week voorbijgaat of je leest wel een advertentie waarin de overledene rechtstreeks aangesproken wordt. Door kleinkinderen bijv. 'Lieve opa, we missen je heel erg,

We houden van je!' Of een goede vriendin laat via de krant de overledene nog eens weten hoeveel zij, of hij, voor haar betekent heeft. Zou opa, of die vriendin dat echt lezen in de hemel?

Tijdens de begrafenisbijeenkomst gebeurt meer dan eens hetzelfde: een kind of kleinkind leest een brief voor, gericht aan de gestorvene. De goede, emotionele achtergrond van zo'n benadering is heel goed te begrijpen. Maar de bevreesing van onze zwarte broeder toch ook? Is dat gedicht of die brief echt voor de gestorvene bedoeld?

Te begrijpen is ook de bevreesing van onze zwarte broeder over het feit dat gereformeerde mensen van tijd tot tijd bij het graf van een geliefde hele 'gesprekken' voeren met de overledene. Immers, wij geloven toch, en verwoorden dat ook in het stervensbericht, dat de gestorvene door de HEER naar de hemel gehaald is? En wij geloven toch dat de HEER vandaag zo'n afstand tussen hemel en aarde aangebracht heeft dat wij niet meer kunnen communiceren met hen die in de hemel opgenomen zijn? Is het dan niet vreemd dat wij tegelijk de indruk wekken dat we wel nog steeds met hen zouden kunnen communiceren? Wat moet een niet-gelovige daarvan denken?

Natuurlijk kan het in een proces van rouwverwerking soms helpen dingen van je af te praten; ook hardop, juist ook aan een graf. Zoals je dat thuis ook wel kunt doen tegenover een foto. Maar dan moet je je wel heel goed bewust blijven dat dit iets anders is dan het bij dit graf al praten nog contact zoeken met de overledene. En je moet het zeker

niet doen als ook andere mensen zich in de buurt van het graf bevinden.

Berichtgeving door overledenen?

In de lijn van het voorgaande is het goed ook eens kritisch te kijken naar de gegroeide gewoonte om in het bericht van een sterven ook de namen van al overleden (klein)kinderen te vermelden onder degenen die bericht doen van het sterven. Dat ze overleden zijn, kunnen we opmaken uit een kruisje achter hun naam. Of de vermelding tussen haakjes 'in herinnering'. Of, vooral als het nog kleine kinderen betreft, een hartje. Teken dat de herinnering aan dat kind in ons hart voortleeft. Ook hier is de achtergrond van deze vermelding van ook de overleden familie heel goed te plaatsen. Weer een lege plaats erbij in de familiekring! Maar begrijpt u weer de bevreesing bij onze zwarte broeder? Een overlijdensbericht is een mededeling van nabestaanden die een geliefde uit hun midden voor dit leven moesten loslaten. Die overleden mensen - hoe kunnen zij ons nog via zo'n berichtgeving aanspreken en vertellen dat hun vader of moeder, broer of zus overleden is? Zou het niet veel beter zijn, als we toch in onze berichtgeving willen meenemen dat er ook al overleden familie is, dat dan onderaan apart vermelden? Bijvoorbeeld, na de vermelding van de nog in leven zijnde familie: 'al eerder nam de HEER uit ons midden weg zijn/haar twee zonen (of onze zwager; of haar kleinkind...)'

Thuis gehaald en thuis opgebaard?

Wat in een stervensbericht ook een vreemde indruk op buitenstaanders kan maken is deze wat eigenaardige tegenstrijdigheid: 'door de HEER is Thuis gehaald, onze lieve man en vader...' en dan onderaan: 'Vader is bij ons thuis'. Of: 'Hij is van ons heengegaan...', maar even later lees je dat hij of zij nog thuis is. Deze tegenstrijdigheid wordt veroorzaakt omdat we het verlaten lichaam van vader nog steeds 'vader' blijven noemen. Heel begrijpelijk, omdat we vader alleen in dat lichaam gekend hebben, zodat dit lichaam, ook al is het nu verlaten, ons emotioneel nog steeds veel doet. Dat lichaam is immers voor de naaste familie als een door de verhuizers leeggehaalde woning. Als je daar nog één keer doorheen loopt: ook al is het nu leeg en kaal - toch al die vertrouwde plekjes! Wat dóet je dat dan nog steeds veel, vooral al je je leven lang daar gewoond hebt. Juist nu het leeggehaald is, óns huis! Het is dan ook niet persé fout om daarom voor jezelf en als familie nog van 'vader' te blijven spreken. In de Bijbel gebeurt dat ook. Abraham begroef Sara. 'Na zijn vader begraven te hebben (in Kanaän), keerde Jozef terug naar Egypte'. De evangelist Johannes schrijft ook niet: daar legden ze *het lichaam* van Jezus neer, maar daar legden zij *Jezus* neer.

Maar is het in een kennisgeving aan anderen, juist ook ongelovigen, en bij de samenstelling van de liturgie voor de begrafenisbijeenkomst waar veel buitenstaanders komen, niet duidelijker om daar te spreken van 'het lichaam van...'? Vooral als je eerst geschreven hebt dat je familielid door de HEER bij Hem thuisgehaald is? Dat maakt immers een hemelsbreed - letterlijk! - verschil. Dat is de troost die we naar ongelovigen mogen en willen uitstralen: bij alle gemis is er het weten: vader is nu Thuis bij de HERE in de hemel. Bij Christus, en dat is verreweg het beste. Wat we in de aarde gaan begraven is niet meer dan zijn verlaten lichaam. Nee, geen waardeloos geworden stoffelijk overschot, maar wel het leeggehaalde huis, waarvoor God een veel beter, eeuwig huis teruggaat.

Hoe meer hoe beter?

Zou het ook niet goed zijn wanneer we eens meer kritisch gingen kijken naar de hoeveelheid advertenties? Bij een sterven komen tegenwoordig behalve de directe familie ook vrienden, burens, klasgenoten, de kerkenraad, de vrouwen- of mannenvereniging, de collega's, enzovoort ons allemaal in een advertentie nog eens een keer berichten dat iemand overleden is. In sommige gevallen een pagina vol in het ND. Zo gauw het sterven op de één of andere manier ons raakt, vragen we ons af: moeten ook wij niet een advertentie plaatsen? Je voelt je er wel min of meer toe verplicht. Als anderen het ook doen, kunnen wij dan achterblijven? Maar welk doel moeten al die advertenties dienen? Bekendmaken dat broeder of zuster X overleden is, hoeft niet meer. Dat begreep ieder na de eerste advertentie al. Wat is dan de bedoeling? Laten weten dat ook wij een (goede) band met de overleden hadden? Uiting geven aan verdriet, verlies, verbondenheid met de nabestaanden? Voor de directe nabestaanden kan het heel fijn zijn dat te lezen. Maar dat zullen juist zij die zo'n extra advertentie plaatsen toch ook al persoonlijk doen? Door op bezoek te komen, en anders per brief. Waarom moet het dan ook nog eens via de krant? Bestaat niet het gevaar dat die vele advertenties de indruk geven van een soort mensverheerlijking? Hoe meer advertenties, hoe beter kerkklid. Waarom géén bloemen en wel zoveel advertenties? Er was eens een vrouwenvereniging die na een sterven van een lid naar de nabestaanden toe in gevoelvoller bewoordingen schriftelijk een blijk van meeleven gaf. En vervolgens ook vertegenwoordigd was bij de begrafenis. Toch kwam er naderhand van de familie een verwijtend telefoontje: 'waarom hebben jullie geen advertentie in het ND geplaatst? Die en die hebben dat toch ook gedaan?' En de verwijzing naar het toch wel degelijk getoonde medeleven, mocht niet baten - de familie was uiterst teleurgesteld. Ik ken kerkleden van wie ik nu al durf te voorspellen dat er na hun sterven maar heel weinig advertenties in de krant komen. Omdat ze voor het oog niet zo'n opvallende rol in de kerk spelen. En weinig familie en vrienden hebben. Hun dood krijgt straks nauwelijks aandacht in

de krant. Omdat zij dat blijkbaar ook minder waard zijn?

Bestaat tegelijk niet het gevaar dat we, door plaatsing van een advertentie als vriend, collega's, werkgever, vereniging en noem maar op, ook onszelf enigszins verheerlijken? Vooral als de overledene een voor-aanstaand persoon was: wij hadden ook iets met hem/haar!

Publieke dank aan God

Er zijn situaties waarin een instantie publiek dank aan de HEER wil brengen voor wat Hij in een overleden persoon gegeven heeft. Dat kan ook zinvol zijn voor de lezers van de krant. Anders dan een advertentie van die ene vriend of vriendin die 95% van de lezers in het geheel niet kennen. Ik denk aan een gereformeerde organisatie bij iemand die jaren actief was als bestuurslid, de Theologische Universiteit bij het sterven van een docent, een kerkenraad bij het sterven van een predikant. Maar zelfs in dit laatste geval zou ik ervoor willen pleiten dat dan niet alle kerken waar deze predikant gediend heeft, afzonderlijk een advertentie plaatsen, maar dat ze in één advertentie samen hun dank aan de Heer verwoorden. En laat die dank dan ook heel duidelijk op te maken zijn uit de gekozen bewoordingen. 'Met ontroering delen wij u mee dat is overleden...' - dat hoeft niet meer. Dat wisten we al uit de advertentie van de naaste familie. Laat vanaf de eerste zinnen duidelijk zijn dat er reden is de Heer publiek te danken.

Meer piëteit, minder publiciteit

Wat eenmaal gewoonte geworden is, is meestal moeilijk meer te veranderen. Dat zal ook wel gelden van de in dit artikel genoemde gewoonten. Maar als we ze, daartoe opgewekt door een buitenlandse broeder in Christus, nu eens kritisch onder de loep nemen, moeten we dan niet de moed opbrengen te breken met scheefgroei? Sterven... en dan? Wat meer piëteit en wat minder publiciteit!

Ds. F.J. Bijzet is predikant van de Gereformeerde Kerk te Emmen

u i t d e k e r k e n

Drachten-Oost - nieuw adres ds. T.P. Nap: Martena 4, 9202 KB Drachten, tel. 0512-541413 (prive), 0512-518343 (studeerkamer)

Franeker-Sexbierum - nieuw adres ds. J.M. Burger: A. van Voorthuijsenweg 44, Franeker

Heemse -nieuw adres ds. J.H. Dunnewind: Lijsterbeslaan 7, 7771 DM Hardenberg, tel. 0523-262900

Hoogeveen - nieuw adres ds. J.R. Geersing: Bakkeneslaan 12, 7906 DK Hoogeveen, tel. 0528-232244 (prive), 0528-232661 (werk)

Nieuw adres ds. H. Jagersma: Pascalstraat 10, 7903 BJ Hoogeveen (per 1-11-2006: De Drift 5, 7908 NV)

Nieuw adres ds. d.j. van Diggele: Kon. Julianastraat 17, 8244 BE Nieuwe Tonge, tel. 0187-652521, e-mail djdig@xs4all.nl

Bosch en Duin - Op 86-jarige leeftijd is zaterdag 26 augustus ds. J. van der Haar overleden. Zijn standplaatsen waren: Emmen (1949), Leiden (1963), Gouda (1974). Op 1 september 1988 ging hij met emeritaat. Van augustus 1957 tot oktober 1958 was hij fulltime legerpredikant. Daarna deed hij nog 24 jaar lang elk jaar zes weken dienst als reservelegerpredikant. Van 1962 tot 1987 was hij voorzitter van het deputaatschap voor de geestelijke verzorging van militairen in de Gereformeerde Kerken.

voor 'n toekomst zonder complicaties

Diabetes (suikerziekte) kan leiden tot complicaties, zoals bv nier-aandoeningen. Onderzoek moet een oplossing brengen voor diabetes. Geef dit onderzoek dat extra zetje in de rug. Voor 'n toekomst zonder complicaties.

Diabetes Fonds Nederland,
Amersfoort. Tel: (033) 46 22 055.

 Waarborg voor een verantwoorde
fondsenwerving en -besteding.

POSTBANK 5766

**Geef 's voor
diabetes**

Heeft u problemen bij het opvoeden van uw kind of is de relatie tussen u en uw kind verstoord? Neem dan contact op met SGJ Toegang.

SGJ
Christelijke Jeugdaorg

Professionele hulp voor christenen

**OPVOEDEN
is mensenwerk**

033 - 475 33 00
www.sgj.nl

LUISTERKRANT

050-5772328

ESDOORNLAAN 155 9741 KG GRONINGEN

CC verbindt.

CC wil Christenen in Contact brengen met het goede nieuws uit Gods Koninkrijk! CC is gratis en wordt elke twee weken verspreid via een groot aantal kerken en gemeenten in Nederland. CC is tevens te vinden in de hallen van christelijke zorginstellingen, (hoge)scholen, conferentiecentra en in christelijke boekhandels.

Wilt u CC ook in uw kerk gratis ontvangen?
Ga naar www.eo.nl/cc, of bel 0342-494295

CC
CHRISTENEN IN CONTACT